

2.2. Складений дієслівний присудок

Складений дієслівний присудок - це тип присудка, де лексичне і граматичне значення виражені в різних словах. Граматичне значення висловлює допоміжний елемент (приінфінітивна частина), а лексичне виражено в основному дієслові, яке представлено у формі інфінітива.

Приінфінітивна частина може бути виражена декількома способами, в першу чергу допоміжними дієсловами. Допоміжні дієслова можуть бути тільки двох типів:

1. Фазисні дієслова позначають якусь фазу дії - її початок, середину, кінець. Всі ці дієслова належать до неповнозначних, тобто не можуть вживатися в реченні самостійно.

2. Модальні дієслова - це ті, які дають оцінку дії з точки зору його можливості або неможливості; вказують на бажання, намір, здатність або нездатність до вчинення дії; або вносять у речення емоційну оцінку. Важливо відзначити, що багато-які з перерахованих дієслів мають модальне значення тільки в поєднанні з інфінітивом, а у вживанні без інфінітиву вони виступають як повноцінні дієслова і виступають як простий дієслівний присудок [1, с. 121].

2.3. Складений іменний присудок

Складений іменний присудок - це тип присудка, де лексичне і граматичне значення виражені в різних словах. Граматичне значення присудка передає дієслівна частина, а іменна частина передає лексичне значення.

У ролі дієслівної частини можуть виступати три групи дієслів:

1. Дієслово "бути", позбавлене свого лексичного значення "існувати, бути в наявності". У теперішньому часі дієслово "бути" має форму "є", яка в українській мові традиційно не вживається. Відсутність дієслова-зв'язки в теперішньому часі називають нульовою зв'язкою. Використання нульової зв'язки в теперішньому часі - норма української мови.

2. Особливі дієслова, такі як: з'явитися, бути, бувати, виявитися, здаватися, представитися, представлятися, стати, ставати, робитися, зробитися, залишитися, залишатися, вважатися, вважатися і деякі інші. У поєднанні з іменником дієслова не мають самостійного значення, але доповнюють і уточнюють значення, яке виражається іменною частиною.

3. Використання в ролі дієслівної частини повнозначних дієслів руху, стану, дії: йти, ходити, бігти, повернутися, сидіти, стояти, лежати, працювати, жити, народитися і деяких інших. Всі ці дієслова мають власне лексичне значення і зберігають його у складі складеного іменного присудка, але це значення може послаблюватися, а на передній план виходить значення іменника. Не можуть входити до складу складеного іменного присудка слова, що відповідають на питання "де?", "коли?". Входять тільки слова, що відповідають на питання "який?" [2, с. 78].

Другим компонентом складеного іменного присудка є іменна частина, що виражає лексичне значення присудка. Іменна частина має наступні форми вираження:

1. іменник у називному або орудному відмінку
2. іменник у будь-якому непрямому відмінку з прийменником і без нього
3. прикметник або порядковий числівник в повній формі в називному або орудному відмінку
5. займенник або іменник у називному (рідше в орудному) відмінку
6. прикметник у формі порівняння
7. кількісний числівник
9. фразеологічний зворот або стале поєднання слів [4, с. 367]

Між підметом і присудком існує тісний смисловий і граматичний зв'язок, що проявляється в уподібненні їхніх форм.

Література:

1. Каранська М. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: Либідь, 1995. – 312 с.
2. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис / За ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук.думка, 1972. – 314 с.
3. Українська мова: Енциклопедія. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Вид-во „Укр. енцикл.” ім. М.П. Бажана, 2004. – 824 с.
4. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2004. – С. 364–370.

Людмила Люлька, Ірина Редзюк
(Київ, Україна)

МОВНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК СПОСІБ ІСНУВАННЯ МОВИ РАЗОМ З МОВЛЕННЯМ

Мова вважається універсальною формою первинної концептуалізації світу і раціоналізації людського досвіду, сховищем несвідомого стихійного знання про світ, історичною пам'яттю про минулі знаменні події в історії народу.

1. У мові відображаються різні моделі «бачення світу» (вислів В. фон Гумбольдта, [2, с. 22]) носіїв мови. Ця відмінність закріплюється у вигляді різноманітних можливостей формування і розвитку мовних значень і форм. Мова народу є не тільки інструментом спілкування і впливу, а й засобом засвоєння культури, отримання, збереження та передачі культурно-значимої інформації. Мова - це особливий спосіб існування культури, фактор формування картини світу.

В цілому, мова — це система звукових і графічних знаків, що виникла на певному рівні розвитку

людства, розвивається і має соціальне призначення; правила мови нормалізують використання знаків та їх функціонування як засобів людського спілкування.

До основних *функцій мови* належать:

2. *Пізнавальна* (або когнітивна, гносеологічна) функція мови полягає в кумуляції, накопиченні досвіду людства, у пізнанні нового, раніше невідомого. Мова є засобом пізнання світу.

3. *Мислетворча* функція мови — функція формування й формулювання думки. Мислення (думка) не тільки виражається словом, а й реалізується в ньому. Не випадково один із найвидатніших мовознавців XIX століття Вільгельм Гумбольдт назвав мову «органом, який творить думку» [2, с. 223].

4. *Експресивна* функція полягає в тому, що мова є універсальним засобом вираження внутрішнього світу людини. Вона дає можливість перетворити внутрішнє, суб'єктивне у зовнішнє, об'єктивне, доступне для сприйняття.

5. *Естетична* функція мови полягає в тому, що мова є знаряддям і матеріалом створення культурних цінностей. Фольклор, художня література, театр, пісня існують завдяки мові.

6. *Культуросна* функція мови постійно і виразно проявляється передусім у використанні носіями цієї мови: через мову відбувається засвоєння кожною людиною культури свого народу й духовних цінностей від покоління до покоління.

7. *Комунікативна* функція реалізується у спілкуванні, розмовах, діалогах, полеміці. Вона створює суспільство як соціум. Комунікативна функція може виступати як самовираження особистості.

Коли питання стосується функцій мови і мовлення, важко провести грань між цими двома поняттями. Далі йтиметься про функції мови, враховуючи цю обставину.

Основні функції мови (і це впливає вже з визначення мовної комунікації):

1) *інформаційна* - передача інформації, повідомлення про думки, наміри людей;

2) *агітаційна* - спонування, заклик, прохання;

3) *емотивна* - безпосереднє вираження почуттів, емоцій.

Крім того, говорять ще про наявність *метамовленнєвої* (використання мови для опису предмета) і *фактичної* (встановлення контакту між учасниками спілкування) функцій.

Наприклад, у наукових працях, в довідниках мова проявляє свою метамовленнєву функцію для визначення понять, характеристики об'єкта вивчення і т. д. У повсякденному побутовому спілкуванні фрази типу «Як справи?», «Що нового?» використовуються, як правило, в якості привітання, тобто для встановлення контакту, їх реальне словесне наповнення несуттєве (фактична функція).

Реально в процесі мовної комунікації людини функції мови проявляються в різних поєднаннях з переважанням однієї з них.

Наприклад, в газетній статті домінує інформаційна функція, але можуть бути присутніми також агітаційна й емотивна.

Лінгвістика завжди користувалася терміном «мова», і лише з часів Ф. де Сосюра (початок XX ст.) з'являється поняття «мовлення». Мовлення в розумінні Сосюра - це процес вираження думки засобами мови, реалізація мовної потенції [7, с. 137]. Характерна властивість мовлення - свобода комбінацій.

Мовлення людей залежно від різних умов набуває своєрідних особливостей. Відповідно до цього виокремлюють різні види мовлення.

Внутрішнє мовлення - це внутрішній беззвучний процес, що недоступний для сприйняття іншими людьми і не може бути засобом спілкування. Доказом того, що у людини наявне внутрішнє мовлення, є той факт, що існують спеціальні прилади, які реєструють мікро-рухи мовного апарату на момент мовчання. Внутрішнє мовлення досить своєрідне: скорочене, згорнуте, майже ніколи не існує у формі повних, розгорнутих речень. Труднощі, які переживає людина, іноді, намагаючись пояснити іншому зрозумілу їй самій думку, часто пояснюються труднощами переходу від скороченого внутрішнього мовлення, зрозумілого собі, до розгорнутого зовнішнього мовлення, зрозумілого іншим.

Зовнішнє мовлення - мовлення, основною ознакою якого є доступність для сприйняття (на слух, зір) іншими людьми, є необхідним для спілкування.

Залежно від того, що людина використовує в спілкуванні, звуки мови чи "мову тіла", мовлення буває *невербальним* та *звуковим*. Незважаючи на те, що невербальне мовлення (мовлення жестів) часто є досить інформативним, все ж воно залишається ніби аккомпанементом до основного тексту звукового мовлення.

Зважаючи на те, що саме використовує людина, звуки мови чи письмові знаки, розрізняють усне та письмове мовлення. Усне мовлення може набувати вид діалогічного або монологічного.

Діалогічне мовлення - це розмова, бесіда двох або декількох осіб, які говорять по черзі. У повсякденній діяльності діалогічне мовлення, як правило, не планується. Воно висуває менше вимог щодо побудови зв'язного розгорнутого висловлювання, ніж монологічне чи письмове.

Монологічне мовлення - це таке мовлення, при якому говорить одна особа, а інші слухають і сприймають її. Прикладом монологічного мовлення є доповідь, лекція, повідомлення, виступ та ін. Монологічне мовлення є організованим видом мовлення.

Мова і мовлення утворюють в сукупності єдине явище, і в той же час між ними є принципові відмінності.

Мова — це сукупність і система, обмежений набір (інвентар) типових елементарних знакових одиниць спілкування, абстрагованих від мовного матеріалу, і закони їх сполучення; це знаковий механізм спілкування. М.П. Кочерган висловлює це лаконічно: «Мова — це система одиниць спілкування і правил їх функціонування».

М.В. Панов дав такі визначення цих двох понять: “Мовлення – це конкретність, у якій реалізуються мовні закономірності, парадигматичні й синтагматичні. Мова – це обмежений набір типових елементарних одиниць і закони їх сполучення та чергування” [5, с. 214].

Ще одне порівняння мови з автоматом наводить М.В. Панов. Він зазначає: “Уявімо собі автомат. Він здатний викидати стрічку з різними комбінаціями знаків. В автоматі є два присторої ... Комбінації, пройшовши контроль двох пристроїв, віддруковуються на стрічці. Зрозуміло, що сама ця стрічка з конкретними відбитками значків не може бути ототожнена з пристроями автомата: ані з тим, який складає за певним законом ці сполучення, ані з тим, який відбирає за певним законом ці сполучення. Стрічка зі знаками – це результат роботи автомата; це – мовлення. Набір значків у автоматі і пристрій, що керує друкуванням цих значків, – мова. Ось такою є більш чи менш точна аналогія” [5, с. 114].

Мовлення – це послідовність знакових одиниць спілкування у конкретному мовному матеріалі в їх комунікативному використанні. Мовлення – це конкретність, у якій реалізуються одиниці мови, мовні закономірності. Мовлення – це конкретне говоріння, що протікає в часі і одягнене в звукову (включаючи і внутрішнє проговорювання) або письмову форму. Під “мовленням” розуміють як сам процес говоріння (мовленнєву діяльність), так і його результат (мовні твори, що фіксуються пам'яттю або письмом). Воно безкінечно мінливе й непостійне, мова – це щось постійне і в кожному своєму мить незмінне. Мовлення індивідуальне. Ось чому можна сказати “мова Шекспіра” у значенні “мовлення” цього письменника, його індивідуальна манера писати, добирати художні засоби тощо.

У мовленні реалізуються всі багатства мови, всі її виражальні можливості. Водночас мова збагачується через мовлення.

Мовна комунікація — один із способів існування мови разом з мовленням. Мова й мовлення є аспектами одного феномену — специфічного виду людської діяльності, який забезпечує спілкування та мислення людей.

Мовна (вербальна, словесна) комунікація — створення, обмін та інтерпретація повідомлень комунікантами за допомогою мови як коду та позамовних кодів із метою досягнення змін у поведінці чи свідомості адресата, необхідних для спільної діяльності.

У гносеологічному (грец. *gnosis* — пізнання і *logos* — вчення) аспекті, тобто в аспекті теорії пізнання, мовна комунікація — це обмін інформацією між комунікантами у формі повідомлень. В онтологічному (грец. *ontos* — єство і *logos* — вчення) аспекті, тобто з урахуванням сутнісних характеристик, мовна комунікація — це мисленнєво-мовленнєва діяльність, комунікативний процес. У прагматичному (грец. *pragma* — справа, дія) аспекті, тобто з урахуванням сфери та мети використання, мовна комунікація — це процес реалізації комунікативних намірів мовців у спільній діяльності.

Комунікація має чітку структуру та підпорядкована визначеній організації та зв'язків її компонентів. Основними її елементами є адресант (відправник), адресат (отримувач), кодування, декодування, канал, медіум, повідомлення, ситуативний контекст, комунікативний шум (перешкоди), зворотний зв'язок.

Комунікація починається з джерела інформації, яким є адресант. Адресант (франц. *Adresser* — надсилати) — комунікант, який створює та передає повідомлення. Адресант може бути індивідуальним (одна людина) і колективним (двоє і більше людей). Він визначає тип повідомлення і спосіб його передавання, враховуючи потреби отримувача. Адресант кодує своє повідомлення за допомогою певних символів (коду).

Кодування (лат. *codex* — список настанов) — втілення задуму адресанта в певну символічну форму (мовну, звукову, графічну тощо). Від кодування залежить сприйняття повідомлення. Повідомлення — інформація, втілена у конкретний код, яка передається адресатові по відповідному каналу комунікації. Повідомлення реалізуються засобами різних семіотичних систем і можуть складатися з вербальних (мовних) та/або невербальних (наприклад, жести, міміка, графічні зображення) символів. Передавання повідомлення відбувається за допомогою каналів, які обирає адресант.

Канал — спосіб передавання повідомлення, що враховує фізіологічні можливості людини. Канали комунікації спираються на п'ять органів чуття (слух, зір, дотик, нюх, смак). У зв'язку з цим виокремлюють слуховий (вокальний/звуковий), зоровий (візуальний), тактильний (дотиковий), нюховий і смаковий канали. У багатьох випадках повідомлення передають кількома каналами одночасно, що свідчить про багатоканальність природи комунікації.

Адресат — за визначенням Ф. Бацевича, кінцевий “споживач” [1, с. 17] повідомлення, який сприймає повідомлення і відповідно до своїх когнітивних стратегій і умов інтерпретує повідомлення адресата.

Адресат, як і адресант, може бути індивідуальним (окрема людина) або колективним (група людей). Після отримання повідомлення адресат має його декодувати.

Декодування — процес розшифрування повідомлення, перетворення символів на значення.

Отримане повідомлення переважно викликає зворотний зв'язок. Зворотний зв'язок — будь-яка реакція адресата на отримане повідомлення.

Інформаційний (комунікативний) шум — перешкоди різного типу (фізичні, психологічні, фізіологічні, семантичні), які погіршують ефективність комунікації.

Процес комунікації відбувається за умов ситуативного контексту. Ситуативний контекст — обставини, за яких відбувається комунікація.

Отже, здійснення комунікативного акту відбувається при умові використання основних компонентів комунікації, які взаємопов'язані і взаємодіють в процесі комунікації.

Література:

1. Бацевич Ф. Вступ до лінгвістичної прагматики. Підручник. – К.: ВЦ „Академія”, 2011. – 304 с.
2. Гумбольдт В. Мова і філософія культури. - М.: Прогрес, 1985. - 452 с.
3. Дрідзе Т.М. Мова і соціальна психологія / За ред. проф. А.А. Леонтьєва. М.: Вищ. шк., 1980. – 224 с.
4. Леонтьєв А.А. Психологія спілкування. 5 е вид. - М.: Academia, Сенса, 2008, – 365 с.
5. Панов М. В. Позиционная морфология русского языка. М.: Наука, Школа «Языки русской культуры», 1999. — 275 с.
6. Удовиченко Г.М. Загальне мовознавство. – К., 1980.– С.101 – 124 с.
7. Ф. де Соссюр. Курс загальної лінгвістики. – К.: Основи, 1998. – 324 с.

Тетяна Початко, Вікторія Курочкіна
(Суми, Україна)

СОЦІАЛЬНО-ЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПОЛІТКОРЕКТНОСТІ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Припускають, що термін *political correctness* вперше було вжито в 1987 р. у бестселері Алана Блума *The Closing of the American Mind*. У вузькому розумінні цей термін пов'язують з протестом проти чоловічого верховенства над жінками, а в широкому - він охоплює делікатні теми вікової, расової та статевий належності, соціального і майнового статусу, здоров'я й зовнішнього вигляду, фізичного розвитку, безробіття та ін.. Політична коректність викликає все більший інтерес, як у зарубіжних, так і у вітчизняних лінгвістів, філософів і культурологів. Предтечею політкоректності можна вважати вимогу щодо виконання різного роду неписаних правил, існуючих у багатьох суспільствах. Інакше кажучи - дотримуватися принципів пристойності.

Останні два десятиліття політкоректність перетворилася на відпрацьований механізм поведінки у різних ситуаціях. У західних країнах зазвичай дотримуються раціональних принципів в усьому, зокрема й у мові. Політична коректність стала там свого роду способом життя, диктуючи певні стандарти соціокультурної і мовної поведінки.

У працях Іоніна Л.Г., Паніна В.В., Олександрової О.С., Тер-Мінасової С.Г. та інших науковців наголошується, що політкоректність роками викликала багато палких суперечок і розділила не лише лінгвістів, а й усю спільноту на гарячих прихильників та недоброзичливців. Перші захищають це поняття на тій підставі, що воно може ефективно боротися з нетерпимістю, забобонами і несправедливістю. Останні ж вбачають у ньому лише інструмент політичного контролю і маніпулювання, який є перешкодою на шляху до свободи слова. Їхні аргументи базуються на тому що занадто багато виразів, що вже прийняті або запропоновані як «політично коректні», часто звучать перебільшено, неприродно і навіть смішно. Крім того, вони стверджують, що за політкоректністю часто губиться зміст і додаючи неясності, вона тим самим погіршує мову.

Тим не менш, політкоректність є проблемою, яку неможливо не помічати і, безсумнівно, вона є дуже важливим питанням для викладачів англійської мови як іноземної. Адже вони прагнуть підготувати компетентних і кваліфікованих користувачів англійської мови, здатних успішно спілкуватися і правильно розуміти її культурні аспекти та тонкощі. Також передбачається підвищення викладачами, а отже і студентами, здатності усвідомлювати певні соціальні аспекти такі як: різноманітність, гнучкість, терпимість, демократія і т. ін.

Гендерні проблеми політкоректності. За останні роки у сфері вживання гендерно забарвлених слів та висловів у англійській мові відбулися значні зміни. Все більше людей уважніше ставляться до вживання лексичних елементів та фраз, що можуть сприйматися жінками як образливі. Багато з них, особливо ті, хто укладає різного роду офіційні документи, у мовленні визнають за необхідне ставитися поважно і рівноправно - як до чоловіків, так і до жінок. Так, образливими для представників різної статі можуть бути слова та вислови, що применшують роль або значення когось з них. Подібні слова і вислови рекомендується не вживати, як такі, що применшують роль або значення представників котроїсь зі статей. Крім того, якщо це не є важливим у певному контексті, не слід використовувати такі слова, вислови і мовні елементи, які характеризують стать особи.

Коли підбираються навчальні матеріали для студентів спеціальностей «Право», «Журналістика», «Реклама і зв'язки з громадськістю» та «Лікувальна справа», то акцент, в першу чергу, робиться на словах і висловах, які не рекомендується вживати через їх небажані конотації. Звертається увага на слова і вислови, які можна використовувати замість них, без негативних конотацій:

chairman = chairperson / chair; congressman = representative / member of Congress / legislator; anchorman = anchor; policeman = police officer / law enforcement officer; businessman = businessperson / business executive / manager / business owner / retailer; cameraman = camera operator / cinematographer; forefather = ancestor; layman = layperson / nonspecialist / nonprofessional; mailman = postman / mail carrier / letter carrier; militiaman = law enforcement officer / police officer; salesman = salesperson / sales representative; spokesman = spokesperson / representative; stewardess = steward / flight attendant; housewife = homemaker; insurance man = insurance agent; sportsman = athlete.

Небажаним з точки зору політичної коректності вважається використання таких препозитивних означень до іменників, як *lady, female, girl, male* тощо у словосполученнях: *lady doctor, female lawyer, girl athlete,*